

alapvetés, amely minden *filologoszt* érint. A hétköznapi nyelvhasználat (amit az oxfordi nyelvfilozófusokhoz hasonlóan Grice a jelen kötetben közreadott 1967-es *Társalgás és logika* című előadásában is vizsgált) mindenki által művelt és dekódolható, így működésének analizálása is potenciálisan minden ember számára adott feladat. A társalgás grice-i maximáinak ismeretéhez nem kell nyelvésznek lennünk; mindenki ismeri és (rendszerint tudatosan) át is hágja azokat annak érdekében, hogy a nyelv korlátjait áttörve olyan dimenziókat nyisson meg a jelentés számára, amelyeket pusztán a jelek önmagukban nem képesek kifejezni. A hétköznapi (és hangsúlyozottan a hétköznapi, nem az irodalmi) nyelv figurativitása, a társalgás implikaturái eredményezik az íróniát éppúgy, mint a humort.

Grice nyelv- és kommunikációelméleti vizsgálódásain túl a könyv jó analitikushoz méltó metafizikai jellegű tanulmányokat is tartalmaz, igaz, ezek többsége elég mély nyelv-

filozófiai motivációkkal íródott. Így az észlelés oksági elméletével kapcsolatos tanulmánya, illetve a karteziánus *clare et distinctéről* adott logikai elemzése is azokat a metafizikai alapokat vizsgálja, amelyekre egyáltalában véve a nyelv épülete felhúzható. Külön érdekesség, hogy amolyan posztmodern fikcióhoz hasonlóan a kötet tartalmazza Grice „retrospektív utószavát” is, amelyben a szerző közölt tanulmányainak összefogó szempontjait adja meg az angolszász filozófusokra jellemző vallomásosság-gal, nem egyszer finomhangolva és újjáalakítva korábbi állításait. Magát a könyvet Zvolenszky Zsófia összegző tanulmánya zárja, amely kellő betekintést nyújt a Grice-szal ismerkedő olvasó számára a filozófus főbb érveibe.

ZSOLNAI GYÖRGY

(Szerkesztette Bárány Tibor és Márton Miklós,
Gondolat Kiadó, Budapest,
2011, 376 oldal, 4250 Ft)

Művészet

SZKÁROSI ENDRE: *Egy másik ember*

Szkárosi Endre kreativitása számos területre kiterjed. „Miért kellene egyetlen dolog alá rendelnem ma-

gam, ha többféle érdekel” – mondja. Kutatja és összefüggésbe hozza a lehetséges művészi nyelveket és kifejezőmódokat. Érdekli a színház, a vers, az irodalom, de ehhez kötődve még inkább „az, amit testi,

hang, látványjelben” véghez lehet vinni egy adott térben. Miközben valami egyetemes, valami teljes felé halad, a valóságértlen és az abszurd poézisének megteremtésére törekszik. Ahogy Marinetti észrevette a multimédia gyakorlatának, a poliexpresszivitásnak, a totális teremtésnek a lehetőségét, úgy Szkárosi is hasonló úton jár a magyar avantgárd folytatójaként és továbbépítőjeként: a művészetet, az alkotást folyamatként értelmezi és éli meg.

„Eszmélkedéstörténeti emlékiratából” nemcsak az embert, az alkotót mint „összművészeti jelenséget” ismerhetjük meg. Könyvében egy korszaknak szélesebb körökben kevésbé ismert, a hivatalos intézményrendszeren kívül mozgó, ám annál érdekesebb szegmense bontakozik ki. A mű olyan, amilyenek a bevezetés ígéri: személyes, nem törekszik „objektív kultúrtörténeti elemzésre”. Mégis hiteles, forrásértékű: megélt, megtapasztalt, belülről ismert időszakot ír le a szerző. Az iskolai évektől indul, mert hogyan is maradhatnának ki a mindent megalapozó, barátságokat, érdeklődési irányokat kijelölő esztendők, a „hobózások”, az autóstoppos országjárás, a sorsokkal, jellemekkel való ismerkedés, később pedig a katonaság „infernális élménye”, a

„szervezett semmittevésé”, amelynek során először kellett megtalálni és a külvilággal szemben megvédeni a belső kis szabadság magvát. A szabadság mint olyan alapvetően meghatározza az egész könyvet. Szkárosi tudatosan és öntudatlanul is szabadságra törekvő, az „arctalan nemzedék” személyes és művészeti szabadságának egyik arca és zászlóvivője. Ez a törekvése aztán a könyv folyamán a ténylegesség szakaszába

érkezik, amikor jogi úton kénytelen megvívni a harcot a kulturális (pontosabban politikai) hatalommal szemben a művészet szabadságáért.

Egy olyan Szkárosit ismerhetünk meg, aki szereti az alapos, koncentrált munkát, aki az ihlet és a fegyelem egyensúlyára és az együttműködésre épít. Könyvében feltárul az alkotás folyamata, előttünk változik, érik, erősödik, tökéletesedik a mű, például *A fekete zongora*, a *Szörnyű idő*, a *Tűzfal*, a *Nemzeti dal*, az *Allegro*, a *walesi bárdok*. Látunk lapszületést (Új Hölgyfutár, LAP), a lapterjesztés gyengeségeit, a külföldre utazást megelőző tortúrákat. Látjuk az együttműködés szálainak felfeslését is a legkülönbözőbb okokból. Ismert és kevésbé ismert hazai és olasz, francia, angol, kanadai, német, holland, USA-beli művészek és művészeti tevékeny-

segek, performansok, vizuális és hangköltészeti rendezvények sorakoznak a két évtized horizontján. Az avantgárd művészethez az is közelebb kerül, aki eddig távol tartotta magát tőle. Van kis beelátás a hajdani Mozgó Világba, irodalmi csoportosulások alakulásába (Fölöspéldány, Csütörtök Esti Társaság), rálátás új vagy megújult közlési formákra („irodalmi koncert”), belső vitákra, a hatalom félelmére az elitkultúra és a tömegkultúra találkozásától. Műhelyeket ismerünk meg és szerkesztőket. Láthatjuk továbbá, hogyan dolgozza ki a művész egy erőteljes, kifejlődésben levő hangit költészet vizuális interpretációját (Konnektor).

Tanulni lehet Székárositól, e könyvből is. Hogy „egymással dolgozva áll össze az a több, amire egyénileg senki nem képes”. És azt is, hogyan lehet egyensúlyban tartani a szakmai (egyetemi) és művészeti tevékenységet, s a kettőt ötvözni, egyiket a másikkal többé tenni, amikor kell, elválasztani. Szellemi magatartásmintát kínál most is, akár csak a nyolcvanas években, amikor „az európai identitás, az Európához tartozás még nem volt kézenfekvő, hanem politikai és szellemi választást jelentett”.

LÁNG ESZTER

(Orpheusz Kiadó, Budapest, 2011, 356 oldal, 3200 Ft)

DANIEL ARASSÉ: *Festménytalányok*

A szerző a londoni National Gallery termeiben kötelező műtörténeési köreit rója. Már-már unatkozik. Megáll az idősebbik Pieter Bruegel festménye, a *Háromkirályok imádása* előtt. „Felismeri rajta mindazt, amit már tudott.” Mindent meglát a képen, amit egy jól képzett művészettörténésznek meg kell látnia, majd hogy kikölkentse magát unalmából, „nézni” kezdi a képet. Hamarosan roppant izgalom vesz rajta erőt új felfedezéseitől. Hiába látta már számtalanszor reprodukciókon a festményt, most, hogy alaposan szemügyre veszi, ezernyi probléma kezd foglalkoztatni. Mindezt az alapos „megnézés” élményének köszönheti.

Ennek a szemügyre vételezésnek az eredménye egy azon hat tanulmány közül, melyek helyet kaptak a *Festménytalányok* című kötetben, amely a második magyar nyelven megjelent könyv a francia szerzőtől, és akár az első *Festménytörténetek* folytatásának is tekinthető. Nevezzük e tanulmányokat inkább fejezeteknek, hiszen nélkülözik a tudományos munkák apparátusát, és valójában szórakoztató, olvasóbarát stílusban megírt elbeszélések: találunk köztük fiktív levelet és vitát, de a kép előtt álló

szerző önmagával folytatott beszélgetését is.

Daniel Arasse könyve arra a bizonyos „megnézésre” buzdít és tanít minket – szakértőket és nem szakértőket –, akik vagy szakmánkból fakadó rutinszerűséggel nézünk képeket, vagy egyszerű lustaságból illetjük őket néhány pillantással, majd továbblépünk a másik kép elé, továbblapozunk a reprodukciókat sorakoztató katalógusban vagy épp továbbkattin-

tunk egerünkkel a következő képre, mintha mi sem történt volna. Szinte minden ember problémája ez a hanyagság, amely egyben élvezet nélkülivé is teszi a befogadást, és amelyet hajlamosak vagyunk természetesen tekinteni, holott egyáltalán

nem az: olyan intellektuális élvezettől fosztjuk meg ugyanis magunkat, amit egy gondolkodó ember aligha tekinthet bocsánatos bűnnek. Gyakran válunk magunk is Bruegel *Háromkirályok*jának Gáspárjává, aki a képen az egyetlen a keleti bölcsek közül, akinek jó a szeme, mégsem képes meglátni azt, amit ott és akkor látnia kellene: a gyermek Jézus emberi természetének legékebb bizonyítékát,

amit két társa oly reménytelenül fürkészként öreg és rossz szemével – a nemzőszervert.

A szövegek oly módon is demonstrálják, hogy érdemes alaposan vizsgálni a műalkotásokat, hogy Arasse olyan képeket vesz újra elő, amelyekről azt hihetnénk, a szakma és a dilettáns írók már mindent elmondtak róluk, minden részletükre találtak legalább egy helytálló interpretációt. Szerzőnknek azonban van még mon-

danivalója az *Urbinoi Vénusz*ról, Velázquez *Udvarbölgyeiről*, Tintoretto, Bruegel és Francesco del Cosca egy-egy emblematisztikus képéről. A hatodik fejezet a Mária Magdolna-ábrázolások kialakulásával és annak mértével foglalkozik; azzal,

hogy miért volt szüksége az embernek arra, hogy Éva és Mária mellett megteremtse magának egy harmadik nőt, aki a Szűzzel ellentétben nem követhetetlen példa, és aki ugyanakkor követendő példává képes válni, hiszen Éva arra a legkevésbé sem alkalmas.

Arasse írásai roppant szórakoztató olvasmányok, jóleső elmegyakorlatok, és jómagamat, aki azt

